

**BIURO
RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH**

Warszawa, 20.06.2018

**Zastępczyni Rzecznika Praw Obywatelskich
Hanna Machińska**

IX.517.1702.2017.TRo

**Pan
Grzegorz Błażewicz
Zastępca Rzecznika Praw Pacjenta**

ul. Młynarska 46
01-171 Warszawa

Na wstępie chciałabym podziękować za odpowiedź z dnia 18 maja 2018 r. (l.dz. RzPP-DZP-WRII.420.26.2018), jakiej udzielił mi Dyrektor Departamentu do spraw Zdrowia Psychicznego - pan Grzegorz Saj. Sposób odniesienia się do zasad funkcjonowania Krajowego Ośrodka Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym w Gostyninie (dalej KOZZD lub Ośrodek), skłania mnie jednak do kontynuowania korespondencji w omawianym zakresie.

W pierwszej kolejności należy wskazać, iż Rzecznik Praw Obywatelskich realizując prerogatywy określone w Konstytucji RP oraz ustawie z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (tekst jednolity: Dz. U. z 2017 r. poz. 958), podejmuje działania w interesie wszystkich obywateli, a więc także tych umieszczonych w KOZZD, jeżeli ich prawa i wolności zostały naruszone. Przeprowadzone przez Rzecznika Praw Obywatelskich wizytacje Ośrodka, jakie miały miejsce w dniach: 7 września 2015 r., 26 czerwca 2017 r. oraz 5-7 marca 2018 r. wykazały, iż w funkcjonowaniu KOZZD można wskazać szereg nieprawidłowości, które swoje podłoże mają przede wszystkim w braku określenia w ustawie praw i obowiązków osób umieszczonych w Ośrodku, a także podstaw i przesłanek ograniczenia tych praw. W tej kwestii Rzecznik Praw Obywatelskich podejmował szereg działań, wielokrotnie zwracając się do Ministra Zdrowia, Ministra

Sprawiedliwości, a w ostatnim czasie, skierował wystąpienie generalne (w dniu 28 listopada 2017 r.) do Przewodniczącego Senackiej Komisji Praw Człowieka, Praworządności i Petycji, w którym przedstawił swoje dotychczasowe działania w związku ze stwierdzonymi podczas wizytacji i wynikającymi ze skarg pacjentów nieprawidłowościami. Zwrócił się jednocześnie z prośbą o podjęcie przez Senat RP inicjatywy legislacyjnej, zmierzającej do określenia w ustawie z dnia 22 listopada 2013 r. o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób (Dz. U. z 2014 r. poz. 24 ze zm., zwanej dalej ustawą) praw i obowiązków osób umieszczonych w Ośrodku, a także podstaw i przesłanek ograniczenia tych praw. Dodatkowo, pismem z dnia 22 maja 2018 r., Rzecznik Praw Obywatelskich przedstawił Przewodniczącemu Komisji Ustawodawczej Senatowi RP swoje uwagi w zakresie ww. ustawy, nad której nowelizacją pracuje obecnie Komisja Ustawodawcza Senatowi RP (treść pisma przesyłam w załączeniu). W dniu 5 czerwca 2018 r. przedstawiciele RPO brali również osobisty udział w pracach tej Komisji.

Zdaniem Rzecznika brak regulacji w ustawie szeregu aspektów funkcjonowania pacjentów KOZZD powoduje, iż to właśnie Dyrektor Ośrodka, nie mając do tego podstaw prawnych, określa w regulaminie prawa i obowiązki pacjentów. Jaskrawym przykładem takich działań Dyrektora jest chociażby praktykowana w Ośrodku kontrola korespondencji pacjentów. Tymczasem art. 31 ust. 3 Konstytucji RP stanowi, iż ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw. Dlatego też to właśnie w ustawie, a nie w regulaminie Ośrodka, powinny zostać kompleksowo uregulowane kwestie pobytu w KOZZD osób stwarzających zagrożenie, z uwzględnieniem zasad ograniczenia wynikających z Konstytucji RP praw i wolności, które w pewnych przypadkach, co oczywiste, muszą mieć miejsce.

Sama ustawa kwestie praw i obowiązków pacjentów reguluje jedynie szczerkowo. W rozdziale 5 zatytułowanym „Pobyt w Ośrodku” opisane są nieliczne prawa osób tam umieszczonych. Odnoszą się one do udzielania świadczeń zdrowotnych, kontroli przedmiotów i pomieszczeń, posiadania przedmiotów zabronionych, czy też kontaktów

z osobami spoza KOZZD. Pomijają natomiast w zupełności inne sfery życia codziennego pacjentów, dotyczące m.in. warunków bytowych, zakupów, widzeń, korespondencji, rozmów telefonicznych, wyżywienia, kontroli osobistych, postępowania z pacjentami naruszającymi przepisy, praktyk religijnych, dostępu do środków masowego przekazu, możliwości składania pisemnych wniosków, skarg i odwołań od decyzji Dyrektora Ośrodka (z wyłączeniem art. 30 ust. 1 ustawy). W tych aspektach, pacjenci Ośrodka zdani są na arbitralną wolę Dyrektora KOZZD.

Ponieważ Rzecznik Praw Pacjenta Szpitala Psychiatrycznego, działający przy Krajowym Ośrodku Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym w Gostyninie, ma regularny i bezpośredni kontakt ze społecznością Ośrodka, jak również trapiącymi ją problemami, został przeze mnie poproszony o wskazanie własnych spostrzeżeń na temat funkcjonowania KOZZD oraz występujących tam problemów i zagrożeń dla przestrzegania praw i wolności przebywających w Ośrodku pacjentów. Niestety odpowiedź, jaka wpłynęła do Biura RPO, nie zawiera postulowanych informacji i w głównej mierze opiera się na ogólnych stwierdzeniach, które dodatkowo przeczą ustaleniom poczynionym przez pracowników Biura RPO. Zawarta tam konstatacja, iż „stopień przestrzegania praw pacjenta KOZZD kształtuje się na podobnym poziomie, jak w wielu innych szpitalach psychiatrycznych, nie wykazując tendencji negatywnych”, po pierwsze niewiele wyjaśnia w kwestii istnienia naruszeń praw i wolności pacjentów, po wtóre świadczy raczej o niestwierdzeniu istotnych problemów w funkcjonowaniu Ośrodka, co stałoby w ewidentnej sprzeczności z poczynionymi przez Rzecznika Praw Obywatelskich ustaleniami. Opisanie z kolei reakcji Rzecznika Praw Pacjenta Szpitala Psychiatrycznego na podjętą przez pacjentów KOZZD głódówkę, stanowi działanie jak najbardziej pożądane, niemniej jednak nie daje odpowiedzi na postulowane w moim poprzednim piśmie kwestie.

W kontekście przedstawionego w Państwa piśmie postulatu racjonalności działań w obszarze praw i obowiązków pacjentów, powtórzyć należy, iż wszelkie ograniczenia praw pacjentów powinny być uregulowane w ustawie. Owszem, Dyrektor oraz personel Ośrodka powinni posiadać instrumenty do przeciwdziałania nieprzewidywalnym i niewłaściwym zachowaniom pacjentów, jednak nie mogą one wynikać z arbitralnych decyzji tych osób, niemających umocowania w przepisach prawa. W innym bowiem wypadku zasady funkcjonowania Ośrodka podlegać będą ciągłym zmianom, nierzadko

wynikającym z zaistnienia epizodycznych zdarzeń, powodujących działania *ad hoc* o skutkach dla całej społeczności (np. niedawna decyzja Dyrektora o zaprzestaniu dokonywania zakupów przez wszystkich pacjentów w reakcji na wulgarne zachowanie wobec personelu Ośrodka tylko niektórych z pacjentów). Stosowanie odpowiedzialności zbiorowej trudno uznać za racjonalne działanie, zwłaszcza że doprowadziło do poważnych konsekwencji w postaci zorganizowanej głodówki pacjentów. Kwestia odpowiedzialności zbiorowej była też przedmiotem wielu skarg pacjentów, z którymi podczas wizytacji KOZZD rozmawiali pracownicy Biura RPO. Działanie takie budziło w nich złość, niezrozumienie i poczucie krzywdy. Dlatego też, zdaniem Rzecznika, wszelkie ograniczenia praw pacjentów powinny wynikać z przepisów, a nie autonomicznej woli Dyrektora KOZZD, która dodatkowo nie podlega żadnej instancyjnej kontroli.

Odnosząc się do wspomnianej w piśmie sprawy wspólnego pobytu małżonków w zakładzie opiekuńczo-leczniczym, pragnę przypomnieć, że z odpowiedzi uzyskanej od Prezesa Narodowego Funduszu Zdrowia w przedmiotowej sprawie wynikało, iż w aktualnym stanie prawnym, o przyjęciu do konkretnego rodzaju zakładu decydują wskazania medyczne. Z uwagi na to, że małżonkowie, o których mowa zostali umieszczeni: jeden w zakładzie o profilu ogólnym, drugi w zakładzie o profilu psychiatrycznym, rozwiązaniem tej indywidualnej sprawy mogła być zmiana kwalifikacji jednego z pacjentów. Rzecznik Praw Obywatelskich nie posiada uprawnień, by chociażby w sposób pośredni wpłynąć na kwalifikację medyczną pacjentów. Odmiennie jest z posiadającymi bezpośredni kontakt z pacjentami i działającymi w strukturze Biura Rzecznika Praw Pacjenta, Rzecznikami Praw Pacjenta Szpitala Psychiatrycznego. Do ich zadań należy bowiem m.in. "pomoc w dochodzeniu praw w sprawach związanych z [...] wypisaniem ze szpitala psychiatrycznego" (vide. art. 10b ust. 2 pkt 1 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego) oraz „udzielanie pomocy pacjentowi wypisanemu ze szpitala psychiatrycznego [...]” (vide. § 1 ust. 1 pkt 4 rozporządzenia Ministra Zdrowia w sprawie szczegółowego trybu i sposobu działania Rzecznika Praw Pacjenta Szpitala Psychiatrycznego). Z tego też względu Rzecznik, przekazując odpowiedź uzyskaną od Prezesa Narodowego Funduszu Zdrowia, wyraził nadzieję, że „stanowisko przedstawione przez centralę Narodowego Funduszu Zdrowia pozwoli na ponowną ocenę sytuacji

zdrowotnej małżonków [...], a także na stosowne działania w tej sprawie Rzecznika Praw Pacjenta Szpitala Psychiatrycznego”.

Pragnę zwrócić uwagę, że art. 48 ustawy z dnia 6 listopada 2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta (tekst jednolity: Dz. U. z 2017 r. poz. 1318 ze zm.) stanowi, że „Rzecznik może zwrócić się do Rzecznika Praw Obywatelskich lub Rzecznika Praw Dziecka o podjęcie działań z zakresu ich kompetencji”. W przedmiotowej indywidualnej sprawie, w ramach swoich kompetencji, Rzecznik Praw Obywatelskich podjął odpowiednie działania. Niezależnie od tego, generalny problem umożliwienia wspólnego pobytu osób bliskich w zakładzie opiekuńczo-leczniczym – łącznie z wieloma innymi w dziedzinie ochrony zdrowia – pozostaje w dalszym ciągu przedmiotem zainteresowania Rzecznika. Kierując w dniu 11 listopada 2017 r. wystąpienie do Ministra Zdrowia, poświęcone nierozwiązanym problemom w ochronie zdrowia (nr sprawy w BRPO: V.7010.82.2017), Rzecznik wskazał, że przez wzgląd na prawo pacjenta do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego niezbędne jest rozwiązanie także tego problemu. Rzecznik nadal oczekuje na odpowiedź w tej sprawie.

Biorąc powyższe pod uwagę, zwracam się do Pana Rzecznika o ponowne pochylenie się nad problemami osób umieszczonych w Krajowym Ośrodku Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym w Gostyninie, w szczególności o skorzystanie z uprawnień wynikających z art. 47 ust. 1 pkt 4 i 5 ustawy o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta i przyłączenie się do działań Rzecznika Praw Obywatelskich w zakresie zmian legislacyjnych, zmierzających do ochrony praw pacjentów umieszczonych w Ośrodku. Będę również wdzięczna za uwrażliwienie Rzecznika Praw Pacjenta Szpitala Psychiatrycznego w Gostyninie na nieprawidłowości w funkcjonowaniu KOZZD, przedstawione w przesłanych Panu sprawozdaniach z wizytacji wymienionej placówki, przeprowadzonych przez pracowników Biura RPO.

Zał. Plik.